

EK: 1

1986

**İNSAN
HAKLARI
DERNEĞİ**

**OCAK-EYLÜL 2008
CEZAEVLERİ İHLAL RAPORU**

EKİM 2008 - ANKARA
İHD Genel Merkezi

OCAK-EYLÜL 2008 CEZAEVLERİ İHLAL RAPORU

İÇİNDEKİLER

I. GEREKÇE	3
II. AMAÇ	4
III. BAŞVURU ALDIĞIMIZ CEZAEVLERİ	4
IV. CEZAEVLERİNDE İHLAL EDİLEN HAKLAR	5
1. CEZAEVLERİNDE İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE	5
2. SAĞLIK HAKKI İHLALI.....	7
3. BESLENME, ISINMA ve FİZİKİ KOŞULardan DOĞAN İHLALLER	9
4. DİSİPLİN SORUŞTURMALARı NEDENİYLE YAŞANAN İHLALLER.....	10
5. KÜRTÇE KONUŞMA ve HABERLEŞME ÖNÜNDE ENGELLER	13
6. SEVK UYGULAMALARı KONUSUNDA YAŞANAN İHLALLER.....	16
7. KEYFİ UYGULAMALAR (KİTAP, MEKTUP VB. YASAKLAMALAR).....	17
8. 45/1 NUMARALI GENELGE ve UYGULAMASI.....	17
9. DİĞER	19
V. SONUÇ	20
VI. ÖNERİLERİMİZ	21

I. GEREKÇE

İnsan Hakları Derneği Türkiye'nin her yerinde insan hakları ihlallerini kendisine bizzat başvuru şeklinde veya aldığı duyumları yerinde değerlendirerek tespitini yapan, bu tespitler ışığında ihlalin giderilmesi, insan hakları hukukuna, yasalara, mevzuata, ahlaka ve vicdana uygun hale gelmesi amacıyla basınç oluşturarak mekanizmaların işlemesine yardımcı olmaya çalışan, insan haklarının evrenselliği, bütünselliği ve bölünmezliği tezlerini savunan hükümet dışı gönüllü çalışmalar yapan bir insan hakları örgütüdür.

Kişiler bir suç kovuşturması/soruşturması sonucunda haklarında bir yargıç tarafından verilen tutuklama kararı ya da yargılama sonucunda verilen mahkûmiyet kararıyla birlikte tutukevi ya da cezaevlerine kapatılmaktadır. Bu kapatma eylemi bir tedbir özelliği taşıyabildiği gibi kişinin işlediğine hükmedilmiş suçun karşılığı özelliği de taşıyabilir. Bir tedbir ya da cezalandırma biçimi olarak mahpusluk, bir başka deyişle, "özgürlüğünden yoksun bırakılma hali" alıkonulan kişinin haklarında ve özgürlüklerinde doğal olarak bir sınırlama yaratacaktır. Ancak, uluslararası standartlarda da belirtildiği üzere alıkonulma, kendi doğasından kaynaklanan sınırlamalar dışında herhangi bir sınırlamaya tabi olmamalıdır. Ulusal merciiler mahpusların haklarının korunması ve yerine getirilmesi için gerekli düzenlemeleri yapmak ve önlemleri almakla yükümlüdür.

Uluslararası insan hakları hukukunda mahpusların hakları ile ilgili oldukça gelişmiş standartlar olmasına karşın mahpuslar ilgili hakları ve düzenlemeleri doğrudan kullanamamakta, tutuldukları yerlerde bulunan yetkililer aracılığı ile ancak kullanabilmektedir. Hakların kullanımının bir başka kişinin inisiyatifinde olması bunların aynı zamanda keyfi biçimde kısıtlanmasını da olası kılmaktadır.

Bu durum, özgürlüğü kısıtlayan otorite ile mahpus (özgürlüğünden yoksun bırakılan kişi) ilişkisinde ciddi bir güç dengesizliği doğurmaktadır.

Bu dengesizlik kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasının, insan hakları ihlali riskini barındırması ve Devlet tarafından gerçekleştirilen ciddi bir zorlayıcı fiil olmasından,

Özgürlüğün kısıtlanması veya kaybedilmesiyle, alıkonulan kişinin korunması, hakları ve varoluşunun tamamıyla yetkililere veya kamu görevlilerine bağlı hale gelmesinden,

Özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin kendi kaderlerini belirleme olanaklarının kısıtlanmasından,

Alıkonulma yerlerinin, tanımı gereği kapalı yerler olması ve özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin toplumun görüş alanının dışında tutulmasından kaynaklanmaktadır.

Uluslararası hukuk, mahpuslar da dâhil olmak üzere özgürlüğünden yoksun bırakılan kişilerin korunması, haklarının kullanımının sağlanması ve tutulma yerlerinin koşullarının iyileştirilmesi için yeni formüller geliştirme çabası içindedir.

Bu çaba son olarak 2006 yılında yürürlüğe giren Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme'ye Ek Protokol'de(Seçmeli Protokol) yansımaları bulmuştur. Protokol, tutukevleri ve cezaevleri de dâhil olmak üzere her türlü alıkonulma yerinin bağımsız izleme kurulları tarafından sistemli ziyaretini ve denetimini öngörmektedir. Türkiye Protokol'ü 16 Eylül 2005 tarihinde imzalamış ise de henüz onaylamamıştır. Hükümetin Protokol'ün onaylanması ve Protokol'de öngörülen bağımsız bir ziyaret ve denetim mekanizmasının oluşturulmasına yönelik herhangi bir çabası bulunmamaktadır. Verili denetim mekanizmaları ise Protokol'de öngörülen bağımsızlık ve tarafsızlık ölçütlerine uygun değildir. Söz konusu mekanizmaların

kuruluş esaslarına, çalışma yöntemlerine ve ortaya koydukları uygulamalara bakıldığında tutukevi ve cezaevleri de dâhil olmak üzere alıkonulma yerlerinin denetimi, koşulların iyileştirilmesi, hak ihlallerinin önlenmesi ve mahpusların hak ve özgürlüklerinin önündeki engellerin kaldırılmasına yönelik gereksinimlere yanıt vermekten oldukça uzak oldukları görülmektedir. Bu nedendir ki tutukevleri ve cezaevleri insan hakları ihlallerinin yoğun olarak yaşandığı kurumlar olma gerçekliğini uzun yıllardır korumaktadırlar. Ceza infaz rejiminin ve uygulama alanlarının evrensel insan hakları ölçütlerine göre iyileştirilebilmesi ve çözüm için adım atılabilmesi ise her şeyden önce yaşanan sorunların tam ve objektif olarak tespiti ile çözüm önerileri geliştirecek mekanizmaların varlığını gerektirir.

Ülkemizde bulunan cezaevlerinden İnsan Hakları Derneği'nin Genel Merkezi'ne ve şubelerine 2008 yılının başından itibaren çok sayıda tutuklu ve hükümlü tarafından yazılı ve tutuklu ve hükümlülerin aileleri ve yakınlarının şifai başvuruları olmaktadır. İHD Genel Merkezi ve 29 şubesine yazılı ve şifai başvurular değerlendirildiğinde cezaevlerinde çok ciddi hak ihlallerin yapıldığına dair bir kanı oluşmuştur. Yapılan başvuruları değerlendiren tutuklu ve hükümlülerle yönetim kademelerinde görev alan avukat yöneticilerimizin görüşme tutanakları baz alınarak merkezi cezaevi komisyonumuz tarafından bu raporun hazırlanması ihtiyacı doğmuştur.

II. AMAÇ

İnsan Hakları ihlallerinin ortadan kaldırılması amacıyla çaba gösteren İnsan Hakları Derneği ezilen birey, halk/ulus, cinsiyet, sınıftan yana taraf olan, her yerde ve her koşulda adil yargılanma hakkını ve savunma hakkını savunan bir insan hakları organizasyonudur.

Cezaevlerinde bulunan tutuklu ve hükümlülerin haklarının ihlal edildiğine dair alınan başvuruların ciddiyetine getirilen kanaat sonucunda bu sorunun kamuoyuna taşınması, ihlallerin objektif yol ve yöntemlerle yerinde tespiti ile ortaya çıkan durumun ilgili olan kişilerle paylaşılması, gerekli olan kurum ve kuruluşlara bilgi aktarımı, siyasi iktidarı ve idareyi göreve çağıran ve bu uygulamaların son bulmasını hedefleyen bir amaç içermektedir.

İHD, hükümlü, tutuklu ve gözetim altında bulunanların ırk, renk, cins, dil, din, siyasi görüş ve inanç ayrımı gözetmeksizin, yaşamlarının insan onuruna yaraşır koşullar içinde geçmesi doğrultusunda araştırmalar ve saptamalar yapmak ve bu konularda kamuoyunu aydınlatmak amacıyla çalışmalar yapar.

Bu raporun hazırlanması ve basın açıklamasıyla kamuoyuna duyurulması İHD'nin hak ihlallerini duyurmak amacıyla ortaya koyduğu yol ve yöntemlerle de bağdaşmaktadır. İHD, demokratik tepki eylemleri ortaya koymak amacıyla- sokak etkinlikleri, basın toplantıları, kampanyalar, telgraf çekme etkinlikleri, oturma etkinlikleri, büro (masa başı) çalışmaları, yazılı ve görsel araçlar oluşturma çalışmaları-dergi, kitap, aylık rapor, yıllık rapor, raporlar raporu, bülten, broşür, eğitim amaçlı kitapçıklar hazırlar.

III. BAŞVURU ALDIĞIMIZ CEZAEVLERİ

İHD genel merkezi ve şubelerine başta F Tipi cezaevleri olmak üzere bütün cezaevlerinden irili ufaklı sorunlar aktarılmaktadır. En fazla sorunların yaşandığı cezaevleri olarak Ankara Sincan kadın cezaevi, Sincan 1 ve 2 Nolu F tipi,Bolu F tipi, Kırıkkale F tipi, İstanbul Bayrampaşa cezaevi (Rapor hazırlandığı dönemde kapatıldı), Tekirdağ 1 ve 2.Nolu F tipi, Kandıra F tipi, Gebze M tipi, Adana Kürkçüler F tipi Cezaevi, İzmir Kırıklar 1 ve 2.Nolu F Tipi cezaevi, Buca Cezaevi, Bergama M Tipi, Aydın E Tipi, Adıyaman E Tipi, Batman M tipi Bingöl Özel Tip, Bitlis E tipi, Diyarbakır E ve D Tipi, Erzurum H Tipi, Antep H Tipi, Malatya E Tipi, Hakkari Kapalı Cezaevi, Şanlıurfa E Tipi, Siirt E Tipi, Van F Tipi Cezaevlerini sayabiliriz.Bu cezaevlerinden yoğun başvurular alınmaktadır. Buralarda inanılmaz insanlık dışı uygulamaların olduğu yönünde şikayetler alınmaktadır. Bu cezaevlerinin derhal masaya

yatırılarak sorunların kimden ve neden kaynaklandığının belirlenmesi ve buralara müfettiş gönderilerek gerekli soruşturmanın yapılarak sorunun çözülmesi gerekmektedir. Özel mevzuatla özel uygulamaya tabi tutulan İmralı Cezaevi Raporumuz da ayrı bir başlıkta ele alınmıştır.

IV. CEZAEVLERİNDE İHLAL EDİLEN HAKLAR

1. CEZAEVLERİNDE İŞKENCE VE KÖTÜ MUAMELE

- Özellikle bu dönemde bir başka cezaevine sevk edilen mahpuslara kaba dayak, taciz, sözlü hakaret, aşağılama, onur kırıcı uygulamalar yönünde çok yoğun başvurular olup, mahpusların vücutlarında gözle görülen darbeler aileler ve avukatlar tarafından ifade edildiği,
- Cezaevi içerisinde oda değişiklikleri yapılırken mahpusların sürüklenerek ve darp edilerek götürüldüğü,
- Hastane ve mahkemeye gidip gelişlerde kaba dayak, tekme, tokat, kelepçe sıkma, sözlü sataşma, adli mahpuslara karşı kışkırtma ve linç girişimleri ortamı yaratmanın olduğu,
- Hücrelere giren gardiyanlar tarafından işkence sonucu dudak, kaş yarılması, kafa kırılması ve vücutta morluklar oluştuğu, bu yaralanmaların cezaevi doktoru tarafından tutanak altına alındığı,
- Cezaevine konulduğu gibi işkence gördüğünü ve tecrit uygulandığını, tutuklanıp cezaevine konuldukları zaman “Hoş geldin “ adı altında dayakla karşılandığı,
- Cezaevi koridorlarından özellikle adli mahpuslara yapılan işkence sonucu atılan çığlıkların ziyaretçiler tarafından da duyulduğu,
- Cezaevindeki tuvalet ve gardiyan odalarının temizliğini mahpuslara yaptırdığı, yapılmaması halinde dayak atma ve tehdit edildikleri,
- Cezaevine tutuklanarak gelen mahpusun ilk girişinde üst aramasında çırılçıplak soyulduğu, soyunmadığı takdirde şiddet ve tehdit uygulandığı ve zorla soyulduğu,
- Mahkeme ve hastane sevkinde çift kelepçe takıldığı,
- Askeri cezaevinde sopalarla bayıltıncaya kadar dövüldükleri ve soğuk suyun altında bırakıldığı,
- Hastane sevkinde doktor yanında kelepçe çıkarılmaması ve tedavi yaptırmadan geri cezaevine getirildiği,
- Kadın mahpusa elle ve sözlü taciz yapıldığı, (Bitlis Cezaevi)
- Tek sıra halinde sayımın dayatması, uygulanmaması halinde sandalye ve tekmeyle dövüldükleri,
- Cezaevine ilk götürüldüklerinde 5–6 kişiyi gece saat 24.00’te bazılarını sadece iç çamaşırları ile bazılarını ise çırılçıplak soyarak arama yapacağız diyerek 2–3 saat dışarıda cezaevi bahçesinde eksi 10 derece soğukta bekletildiği,
- Bir cezaevinden diğer cezaevine nakledildikleri esnada, kelepçelerinin çok sıkıldığını, otobüste su olmasına rağmen ısrarla su istemelerine rağmen kendilerine su verilmediği, çok pis küfürlere maruz kaldıklarını, görevli Jandarma Komutanı tarafından tokat atıldığını,
- Küçük yaşta tutuklanan çocukların Jandarma Karakol Komutanı tarafından kulübeye alınarak tokat ve kemerle dövüldüğü, cezaevine getirildiklerinde ise Jandarma Komutanlığında esmer uzun boylu tahminen uzman çavuş olduğu gördüklerinde teşhis edebileceklerini belirttikleri görevli tarafından dövüldüğü, dişlerinin kırıldığını,
- Cezaevinde bulunan İnfaz Koruma Memurunun çocuklara yönelik sürekli küfürlü konuştuğunu, cinsel içerikli konuşmalar yaptığını “mastürbasyonun nasıl çekildiğini biliyor musunuz?” dediği, bazı çocukların cinsel organına cop sürüldüğünü, bazı çocuklara “sen g.. veren misin?” şeklinde sözler sarf edildiğini,

- Özellikle basın açıklamaları ve mitinglerde tutuklananların dövülerek zorla adli koğuşlara konulduğunu, karşı çıkanlara da hücre cezaları ve açık görüşe çıkma cezası verildiğini,
- Bazı cezaevlerinde “Yıkım Ekibi” olarak kendilerini adlandıran infaz koruma memurları tarafından özellikle şiddete maruz kalındığını belirtmektedirler.

Yukarıda kısaca özetlemeye çalıştığımız ana başlıklar altında yapılan kötü muamele ve işkence başvurularımız özetleri ekte olacaktır.

Oysaki kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakan yetkililerin, aynı zamanda temel hakların korunması ve insan onuru ile bağdaşmayacak muamelede bulunulmamasına ilişkin temel bir yükümlülükleri bulunmaktadır.

Bu temel yükümlülük, BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 10. maddesinde açık bir şekilde düzenlenmiştir: *“Özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişiler insani muamele ve insanın doğuştan kazandığı insan onuruna saygılı davranış görme hakkına sahiptir.”*

Yine BM Mahpusların Islahı İçin Temel Prensiplerin 1. maddesi; *“Bütün mahpuslara doğuştan sahip oldukları insanlık onurunun ve değerinin gerektirdiği saygıyla muamele yapılır.”* demektedir.

İşkence ve kötü muamelenin diğer biçimleri ise, uluslararası hukukta ve iç hukukumuzda mutlak bir şekilde yasaklanmıştır. İşkenceyi meşrulaştırmanın hiçbir yasal zemini olamayacağı gibi; bu yasağın savaş, olağanüstü hal gibi durumlar da dâhil olmak üzere hiçbir istisnası yoktur.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi m. 3; *“Hiç kimse, işkenceye ya da insanlık dışı yahut aşağılayıcı muameleye ya da cezaya tabi tutulmayacaktır.”*

İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi m.2; *“Sözleşmeye Taraf Devlet, yetkisi altındaki ülkelerde işkence olaylarını önlemek için etkili kanuni, idari, adli veya başka tedbirleri alacaktır.”* hükmünü taşır.

Ancak, tüm bu düzenlemelere rağmen işkence suçu işlenmeye devam edilmekte; özellikle cezaevleri gibi, mahpusların özgürlüklerinden uzun sürelerle yoksun bırakıldıkları alanlarda ise mahpuslar bu suçlar karşısında daha fazla savunmasız durumda kalmaktadırlar. Cezaevlerinin dışarı ile bağlantısının kopuk olması, çoğu zaman işlenen suçtan çok geç haberdar olunmasına neden olmaktadır. Bu durum ise işkencenin tespitini ve delillerin sağlıklı bir şekilde toplanabilmesini neredeyse olanaksız kılmaktadır. Yine, mağdurun, işkenceye maruz kaldığı mekânda tutulmaya devam edilmesi ve faileri ile sürekli karşı karşıya olması da hak arama ve şikâyetçi olma iradesini olumsuz anlamda etkileyebilmektedir. İşkence suçunun

Herhangi bir Biçimde Tutulan veya Hapsedilen Kişilerin Korunması için Prensipler Bütünü (TUHAK) Kural 6;
“Her hangi bir biçimde tutulan veya hapsedilen bir kimse, işkenceye veya zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezaya maruz bırakılamaz.
‘Zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya ceza’ deyimi, tutulmuş veya hapsedilmiş bir kimseyi geçici veya sürekli olarak her hangi bir doğal duyumunu kullanmaktan veya bulunduğu yer ve zamanın farkında olmaktan yoksun bırakma da dâhil, fiziksel veya ruhsal bütün istismar edilme hallerine karşı mümkün olan en geniş ölçüde koruyacak bir biçimde yorumlanır. Hiç bir durum, işkenceyi veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezayı haklı göstermek için ileri sürülemez.”

yanı sıra, mahpuslara uygulanan muamele ve kısıtlama araçlarının hukuka aykırı bir şekilde kullanılmasının bizzat işkence olarak değerlendirilebileceği gözden kaçırılmamalıdır. Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kuralları'nda (Kural 33) "kelepçe, zincir, demir ve dar gömlek gibi kısıtlama araçlarının, cezalandırma vasıtası olarak kullanılamayacağı" düzenlemesi yer almaktadır. Yine aynı madde; "zincir ve demir" in kısıtlama için kullanılamayacağını belirtmektedir.

2. SAĞLIK HAKKI İHLALİ

2008 yılı başı itibariyle İHD Genel Merkezi ve şubelerimize çok yoğun sağlık sorunlarına dair başvurular yapılmıştır. Genel merkezimiz sorunun aciliyeti karşısında Ocak 2008 tarihinden itibaren hasta mahpuslarla dayanışma kampanyası başlatmış, her ay cezaevlerinde bulunan hasta bir veya birkaç mahpusun durumunu kamuoyuna taşımak ve yetkili makamları duyarlı kılmak amacıyla mektup gönderme etkinliği düzenlemiştir. Bu çalışmamızda ne derece haklı olduğumuz en son mektup yazdığımız Siirt E Tipi cezaevinde yaşamını kaybeden Ali Çekin'in durumu vesilesiyle ortaya çıkmıştır. Ali ÇEKİN 30.07.2008 günü tedavisinin yapılmasında yaşanan engellemeler yüzünden hayatını kaybetmiştir. Mahpusların sağlık sorunları ve yaşananları şöyle özetleyebiliriz:

- Cezaevlerinde ölüm aşamasında olan hasta mahpusların tedavilerinin yapılmadığı yetkili makamların bu mahpusları ölüme terk ettiği,
- Cezaevlerinde yatalak vaziyette olan ve kendi ihtiyaçlarını bile karşılayamayan bu insanların hastanelerde bakımının yapılması önünde engeller çıkarıldığı,
- Cezaevi yetkilileri ve özellikle jandarma ciddi sağlık sorunu olan kişileri hastanelerde mahkum koşulları olmamasını gerekçe göstererek tedavilerinin yapılmadığı,
- Cezaevlerinde yeterli sayıda doktor kadrosu olmaması ve bu gerekçeyle sağlık sorunları olan mahpusların tedavilerinin zamanında yapılamadığı, doktorun cezaevine geleceği günü beklemesinin söylendiği.
- Cezaevlerinde geceleri doktor bulunmamasından dolayı mahpusların rahatsızlıklarında jandarmanın hastaneye götürmede sorun çıkardığı,
- Cezaevi doktorunun çoğu hastalıkları psikolojik kabul ettiği ve hastaneye sevkte zorluk çıkardığı,
- Hastaneye sevkte jandarmanın özellikle doktor kabulünde kelepçeyi çıkarmaması,
- Mahpusların tedavisini yapan doktorun kelepçeli tedaviyi kabul etmesi için mahpusa baskı uygulandığı,
- Özellikle kadın mahpusların jinekolojik tedavileri yapılırken jandarmanın odadan çıkarılmadığı,
- Tedavi için hastaneye götürülen mahpusların kelepçesi çıkarılmadan tedavisinin yapılmaya çalışıldığı, muayene ve tedavinin yapıldığı odadan jandarmanın çıkmadığı, mahpusun bunu kabul etmediğinde tedavi yapılamadan ve şiddet uygulanarak cezaevine geri getirildikleri,
- Cezaevindeki sağlık memurunun gece kalmamasından kaynaklı ilaç vermede sorun yaşandığı,
- Cezaevi doktoru tarafından verilen ilaçların çoğunlukla ağrı kesici olduğu ve yeterince kendileriyle ilgilenmediği,
- Hastaneye ameliyat ve fizik tedavi için götürülen hastalara bilgi bile verilmeden yeniden cezaevine getirildikleri,
- Uzun süreli cezaevinde bulunan mahpuslarda cezaevinin ve odaların fiziki yapısından kaynaklı görme ve duyma, mesafe algılamada ciddi rahatsızların başladığı,
- Mahpusların tedavilerini yeterli bütçe olmadığı ileri sürülerek devletin imkanları ile yaptıramayacağı, mahpus isterse yüksek meblağlar gösterilerek özel doktora götürülebileceği ifade edildiği, (Protez ve diş tedavileri örneği gibi.)

- Mahpusların sağlık sorunları gerekçesiyle verilen rejim yemeklerinin rejim yemeği olmadığı sadece diğer mahpuslara verilen yemeklerin salçasız şekilde getirildiği,
- Cezaevinde yaşanan ölüm olayında cezaevi doktoru ve cezaevi yetkililerinin çelişkili ölüm beyanları verdikleri,
- Yaşamsal sorunu olan hastaların tam teşekküllü hastanelerin bulunduğu illere sevklerinin yapılmadığı,
- Yatalak durumda olan hastaların hastaneye sevk edilmesinde uygun olmayan cezaevi ring araçları ile götürüldükleri,
- Yaralı olarak cezaevine getirilen mahpusların tedavilerinin yapılmadan hücreye konuldukları,

Derneğimize ulaşan başvurularda, mahpusların tıbbi bakıma erişim hakkının engellendiği, hekim tarafından gerekli muayenenin yapılmadığı, insan onuruna aykırı muamelelere maruz kaldıkları belirtilmektedir. Mahpusların fiziksel ve ruhsal sağlıkları, özgürlüklerinden yoksun bırakılmaları nedeniyle kendi olanakları ile tıbbi bakıma erişim hakkından yoksun olmaları ve cezaevi koşullarının mahpusun sağlığı üzerinde olumsuz anlamdaki olası etkileri nedeniyle özellikle önemlidir. Bu nedenle resmi kurum ve yetkililer, mahpusların yeterli düzeyde sağlıklı yaşam koşullarına ve tıbbi bakıma erişimini sağlamakla yükümlüdürler. Uluslararası standartlar, cezaevinde sağlanan tıbbi bakım hizmetinin, cezaevi dışındaki olanaklarla eşit olması gerektiğini belirtmektedir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi'ne göre; *“Cezaevlerine gelişlerinde hükümlülere, sağlık bakım hizmetinin varlığı ve işleyişi hakkında bilgi veren ve hijyenle ilgili temel önlemleri hatırlatan bir kitapçık veya broşür verilmesi faydalı olacaktır”.*

Komite, ayrıca *“Tutukluların gözetim altında buldukları süre boyunca, tutukluluk sürelerinden bağımsız olarak her zaman bir doktora erişim haklarının bulunması gereklidir. Sağlık hizmetleri, doktora danışma talepleri gereksiz gecikme olmadan karşılanacak şekilde düzenlenmelidir.”* demektedir.

Asgari Standart Kurallar,22;

“(1) Her kurumda, psikiyatriden de anlayan en az bir nitelikli sağlık görevlisi hizmet verir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, toplumun veya ulusun genel sağlık yönetimiyle yakın ilişki içinde düzenlenir. Kurumdaki sağlık hizmetleri, psikiyatrik vakalarda teşhisi ve gerektiğinde ruh sağlığındaki normal dışı olan halleri tedavi etmeye imkân verecek şekilde düzenlenir.

(2) Durumu özel bir tedaviyi gerektiren mahpuslar, uzman kurumlara veya sivil hastanelere sevk edilirler. Hastane hizmetlerinin kurum içinde verilmesi halinde, bu kurumların araçları, donanımları ve ilaç stoklarının hasta mahpusların tıbbi bakım ve tedavilerini karşılayabilecek uygunlukta olur ve buralarda bu işe uygun eğitim görmüş görevliler bulunur.”

Söz konusu düzenlemeler ışığında; resmi yetkililer tüm mahpusların tıbbi bakıma erişimini sağlama, gereksiz ve keyfi olarak gecikmelerin yaşanmasını önleme yükümlülüğü bulunmaktadır. Mahpusların muayene koşullarının insan onuruna saygılı bir şekilde olması gerekir.

Muayenenin tıbbi etik ilkeler ve İstanbul Protokolü uyarınca mahremiyete uygun şekilde, yalnız ya da en azından başkalarının duyamayacağı bir ortamda yapılması gerekir. Muayeneler standart adli muayene formu kullanılarak kapsamlı biçimde yapılmalıdır.

Özellikle hastaneye götürülürken gerek sevk araçlarında ve gerekse hastanede, kısıtlama araçları uygulamasının bir prosedüre tabi olması gereklidir.

Avrupa Cezaevi Kuralları bu gereklilikleri şöyle tanımlamaktadır;

60.6 Kısıtlama araçları hiçbir zaman cezalandırma amacıyla kullanılmamalıdır.

68.1. Zincir ve demir kullanılması yasaklanmalıdır.

68.2. Kelepçe, deli gömleği ve diğer kısıtlama araçları ancak aşağıdaki koşullarda kullanılabilir:

a. Gerekli olduğu durumlarda, nakil sırasında kaçmayı önleyecek bir tedbir olarak, bu durumda tutuklunun adli ya da idari bir merci önüne çıkarıldığı an, bu yetkililer aksine karar vermedikçe, çıkarılır,

b. Kullanılan bütün diğer yollar tutuklunun kendisine ya da başkalarına ya da mala ciddi zarar vermesini önlemeye yetmediği zaman müdürün emri üzerine, bu durumda müdür hemen doktorun görüşünü alarak durumu bir raporla üst makama bildirir.

68.3 Kısıtlama araçları kesinlikle gerekli olandan daha uzun süre kullanılmamalıdır.

68.4 Kısıtlama araçlarının kullanım biçimleri iç hukukta belirtilmelidir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi de 2 No'lu genel raporunda kısıtlama araçlarına ilişkin standardı ortaya koymaktadır; *“Fiziksel kısıtlama araçlarının kullanımının gerekli olduğu ender durumlarda ilgili mahpus sürekli ve uygun bir biçimde gözlem altında tutulmalıdır. Bununla birlikte kısıtlama araçları mümkün olan en kısa sürede çıkarılmalıdır; bu gereçler kesinlikle ceza olarak kullanılmamalı veya kullanım süresi uzatılmamalıdır. Son olarak, mahpuslara karşı her türlü güç kullanımı kayıt altına alınmalıdır.”*

3. BESLENME, ISINMA ve FİZİKİ KOŞULLARDAN DOĞAN İHLALLER

Cezaevlerinde beslenme ve fiziki koşullardan kaynaklı ciddi mağduriyetlerin yaşanmaktadır. Özellikle cezaevi yetkilileri iâşe bedellerinden kaynaklı beslenmenin ancak bu kadar olabileceğini ifade etmeleri kaygı vericidir.

- 2008 yılı itibarıyla iâşe bedelinin 3 YTL olması gerekçesi ile yetersiz yiyeceklerin verildiği, ekmek hakkının da içinde olduğu,
- Yiyeceklerin hijyen olmadığı, içinden saç vb.. gibi değişik maddelerin çıktığı,
- Verilen yemeklerden mahpusların zehirlendiği,
- Özellikle bağıışıklık sistemi zayıf olan mahpuslarda zehirlenmelerden etkilenmenin daha ciddi boyutlarda yaşandığı,
- Kış aylarında kaloriferlerin çok az yakıldığı, hatta bazen hiç yakılmadığı,
- Bazı gıda maddelerinin amaç dışı kullanımı olacağı ifadesiyle verilmediği,
- Kantinde satılan ürünlerin fiyatlarının çok yüksek olduğu, farklı seçenekler olmadığı, belli markaları zorunlu olarak kullandıkları,
- Kadın mahpusların hijyenik ihtiyaçlarını karşılamada tek marka seçeneğinin dayatıldığı,
- Yemek dağıtım araçlarının hijyenik olmadığı,
- Özellikle M tipi cezaevindeki odaların fiziki koşullarını kötü olduğu, 6 kişilik odalarda daha fazla sayıda kalındığı ve genellikle yerde yatıldığı,

*Asgari Standart Kurallar
Kural 20. (1) “Kurum idaresi tarafından her mahpusa sağlık ve kuvvet için yeterli ölçüde besin değerine sahip olan, iyi hazırlanan ve uygun saatlerde servisi yapılan yemek verilir.”
Ayrıca bkz;
Avrupa Cezaevi Kuralları,
Kural 21.1-21.6*

- Kantinde bulunan ürünlerin kullanım tarihinin geçmiş olduğu.
- Kullanılan içme suyunun hijyenik olmadığı, bazen salgın hastalıkların yaşandığı,
- Normal aylık olarak düzenli verilmesi gereken temizlik malzemesinin verilmediği,
- Yemeklerde diyet uygulamasının yapılamadığı,

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkındaki Kanun'un "hükümlünün beslenmesi" başlıklı 72. maddesine göre;

"(1) Hükümlüye Adalet ve Sağlık bakanlıklarınca birlikte belirlenecek kalori esasına göre, sağlıklı ve güçlü kalması için nitelik ve nicelik olarak besleyici, sağlık koşullarına uygun, makul çeşitlilikte, yaş, sağlık, çalıştığı işin özelliği, dinî ve kültürel gerekleri göz önünde tutularak besin verilir ve içme suyu sağlanır.

(2) Hükümlü, kendisine verilen günlük besin ve ihtiyaç maddeleri dışındaki ihtiyaçlarını kurum kantininden sağlayabilir. Kantini bulunmayan kurumlarda, bu maddeler, idarenin izin ve kontrolü altında dışarıdan sağlanabilir.

(3) Hasta hükümlüye, kurum hekiminin belirleyeceği besinler verilir."

Derneğimize yapılan başvurulardan anlaşıldığı gibi, mahpuslara verilen yemeklerin belirtilen düzenlemeye uygun nicelik ve niteliğe sahip olmadığı görülmektedir.

Kantin fiyatlarının pahalı olduğu yönündeki yakınmalar da, özellikle ekonomik durumu iyi olmayan mahpusların kendi imkânları ile beslenmelerini olanaksız kılmaktadır.

5275 sayılı Yasa'nın 63. maddesinde de tutuklu ve hükümlülerin barındırılmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Maddenin 4.fıkrasına göre; *"Oda ve kısımlarda iklim koşulları göz önüne alınarak yeterli yer ışık, ısınma, havalandırma ve hijyen sağlanır."*

Oysa ısınma konusunda iletilen yakınmalar, cezaevi fiziki koşullarının ve idari uygulamanın mevcut yasal düzenlemeye uygun olmadığını göstermektedir.

Avrupa Cezaevi Kuralları, Kural 18,1'le açık çelişki içinde olduğunu ortaya koymaktadır;

"Mahpusların barındıkları yerler ve özellikle yatakhaneler insan onuruna saygılı ve mümkün olduğu ölçüde mahremiyetin sağlandığı yerler olmalı ve sağlık ve hijyen gereklilikleri, iklimsel değişimlerin ve özellikle kişi başına düşen alan, içerideki m³ hava, ışıklandırma, ısıtma ve havalandırmaya gereken önem verilerek yerine getirilmelidir."

4. DİSİPLİN SORUŞTURMALARI NEDENİYLE YAŞANAN İHLALLER

Derneğimize yapılan başvurulardan anlaşıldığı üzere cezaevlerinde disiplin cezaları nedeniyle yıllara varan görüş yasakları, mektup faks, telefon gibi iletişim cezaları alınmakta ve bu yönlü soruşturmaların keyfi olarak cezaevi yetkililerince uygulanmakta olduğu görülmektedir. Hemen hemen disiplin cezası olmayan mahpus bulunmadığı yapılan başvurulardan anlaşılmaktadır.

- Mahpusların Adalet Bakanlığı'na ve Cumhurbaşkanlığına demokratik taleplerini dile getirdikleri mektuplarından dolayı disiplin cezası verildiğini,
- Aileleri ile telefonda Kürtçe konuştuklarında görüşmenin kesildiğini, Kürtçe konuştukları gerekçesi ile cezaevi idaresi tarafından disiplin cezası verildiğini,
- Cezaevinde uygulamalar vb... sorunlara dikkat çekilmesi başlattıkları "Açlık Grevi" nedeniyle cezaevi idaresi tarafından disiplin cezası olarak açık görüşe çıkma, mektup atma, alma ve telefonda men cezası verildiğini,
- Odalarda bulunan zilin bozuk olmasından dolayı infaz görevlisine ulaşmak için kapıya vurduklarını ve bundan dolayı hücre cezası alındığını,
- Zorla sevke götürülmekten kaynaklı üç gün açlık grevi yapmaktan dolayı ceza alındığını,
- Ortak demokratik tepkilerde özellikle bazı arkadaşlarına özel cezalandırılmalara gidildiği, sadece o kişilere soruşturma açıldığı,

- Toplumsal olaylarla ilgili (Çocuk ölümlerine) yazdığı yazılardan dolayı mahpuslara disiplin cezası verildiği,
- Kürtçe savunma vermekten dolayı 3 ay ortak kullanım alanından men cezası verildiği,
- Her şeyin denetim altında girdiği cezaevinde oda aramasında başka bir cezaevinden gelen mektup gerekçesi ile 1 yıl açık görüş cezası verilebildiği,
- Cezaevinde şiddete maruz kaldıkları ve bu kişiler için suç duyurusunda bulduklarını ve bunun gerekçesi ile personele mukavemetten disiplin cezası alındığı,
- Kürtçe derginin verilmemesini protesto etmek amacıyla telefona çıkmayan mahpuslara direniş göstermekten 2 ay iletişim cezası verildiği,
- Cezaevi idaresi tarafından verilen yemekleri almamaktan dolayı disiplin cezası verildiği,
- Aynı soruşturmaya birden fazla disiplin cezası verildiği, (açık görüş, iletişim, ortak alandan men gibi)
- Demokratik istemlerini dile getiren dilekçelerden dolayı ceza aldıkları ve dilekçelerin çoğu zaman kaybolduğu, el konulduğu belirtilmektedir.

Başvurucuların anlatımları genel olarak değerlendirildiğinde; disiplin yaptırımına gerekçe olan eylemler ve verilen cezaların idarenin takdirine göre belirlendiği, bu nedenle de mahpusların neredeyse her eylem ve davranışının disiplin suçu sayılabildiği görülmektedir. Verilen disiplin cezalarına karşı yapılan şikâyet ve itirazlardan da bir sonuç alınamamaktadır.

Disiplin cezalarının verilisindeki bu keyfiyet, ceza hukukunun temel ilkelerinden olan “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Ayrıca verilen disiplin cezaları ile birlikte açık görüş yasağı da uygulandığından, bu durum aynı eylem nedeniyle kişi hakkında iki ayrı yaptırım sonucunu doğurmaktadır. Bu ise yine ceza hukukunun “aynı suç nedeni ile iki kez yargılanmama” ilkesine aykırılık oluşturmaktadır.

Disiplin cezalarının hangi durumlarda verileceğine; disiplin suçu oluşturacak davranışlar ile hangi yaptırımın uygulanacağı ilişkin düzenlemeler Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin Hakkındaki Yasa'nın 37–46.maddelerinde ayrıntılı bir şekilde düzenlenmiştir.

Buna karşın aynı Yasa'nın 48/1.maddesi idareye çok geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır. Bu maddeye göre;

“37 ilâ 46 ncı maddelerde yer alan eylemlerin tanımına uymayan ve kanunda tanımları yapılmamış olan eylemler, nitelik ve ağırlıkları bakımından bunlara benzediklerinde, aynı maddelerdeki disiplin cezaları ile karşılanırlar.”

Başka bir deyişle, yetkililerin hoşuna gitmeyen herhangi bir davranış ya da eylem nedeniyle, Yasada tanımlı yapılmamış olsa da disiplin yaptırımı ile karşı karşıya kalınabilmektedir.

Oysaki Yasanın bu maddesi, suçlar ve cezalara ilişkin genel esasları belirleyen ve kıyas yasağını düzenleyen TCK m.2(3) hükümleriyle ciddi bir çelişki içindedir;

“Kanunların suç ve ceza içeren hükümlerinin uygulanmasında kıyas yapılamaz. Suç ve ceza içeren hükümler, kıyasa yol açacak biçimde geniş yorumlanamaz.”

Keyfiliğe neden olabilecek İnfaz Yasası'nın 48/1.maddesinin yanı sıra Yönetmeliğin, yukarıda belirtilen 14.maddesi de kendi içinde ve yasada belirtilenlerden ayrı olarak bir yaptırım düzenlemesi nedeniyle Anayasa'nın 38/3.maddesinde yer alan;

“Ceza ve ceza yerine geçen güvenlik tedbirleri ancak kanunla konulur.”

Hükmüne de açıkça aykırıdır.

Gerek Yasa'nın 48.maddesi ve gerekse Yönetmeliğin 14.maddesi ayrıca;

- Anayasa'nın 38/1.maddesinin;

“Kimse, işlendiği zaman yürürlükte bulunan kanunun suç saymadığı bir fiilden dolayı cezalandırılmaz; kimseye suçu işlediği zaman kanunda o suç için konulmuş olan cezadan daha ağır bir ceza verilemez.”

- TCK m.2'nin;

“(1) Kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez ve güvenlik tedbiri uygulanamaz. Kanunda yazılı cezalardan ve güvenlik tedbirlerinden başka bir ceza ve güvenlik tedbirine hükümlenemez.”

“(2) İdarenin düzenleyici işlemleriyle suç ve ceza konulamaz.”

Hükümlerine aykırılık oluşturmaktadır.

Yine, Yönetmeliğin 14.maddesi ile yasada yer almayan bir cezai yaptırım idari işlemle düzenlenmiştir. Bu madde, kınama cezası dışında disiplin cezası alan tutuklu ve hükümlülerin, ceza kaldırılincaya kadar açık görüş hakkından da faydalanamaması sonucunu doğurmaktadır. Oysa disipline konu davranışlar ve yaptırımlarının yer aldığı İnfaz Yasası incelendiğinde, ne 42.madde ile düzenlenen “haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama” ve ne de 43.madde ile düzenlenen “ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma” hükümlerinde “disiplin cezası almış olmak”, “açık görüşten yasaklanmanın” bir gerekçesi olarak belirtilmediği görülmektedir.

Bu anlamda söz konusu düzenleme bir yandan “aynı suç nedeniyle iki kez yargılanmama” ilkesine aykırı olduğu gibi, diğer yandan Anayasa'nın 38/1 ve TCK'nın 2. maddeleri ile güvence altına alınan “kanunsuz suç ve ceza olmaz” prensibinin açık ihlali niteliğindedir.

TUHAK, İlke 30/1'de düzenlenen “kanunsuz suç ve ceza olmaz” ilkesi gereğince;

*“Tutulan veya hapsedilen kimselerin tutuldukları veya hapislikleri süresince disiplin suçu oluşturan davranışlarının türleri, uygulanabilecek olan disiplin cezasının tanımı ve süresi ile bu tür cezaları verebilecek olan yetkili makamlar, kanunda veya kanuna dayanan düzenlemelerde belirtilir ve usulüne göre yayınlanır.
Hiçbir mahpus yasada ve tüzükte öngörülmeyen bir ceza ile cezalandırılmaz.”*

Disiplin cezalarının bir başka boyutunda başvurulardan gördüğümüz kadarıyla mahpuslar yazdıkları dilekçeleri nedeniyle disiplin cezası almış olduklarıdır. Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi m.15, Asgari Standart Kurallar, Kural 29, AİHS m.7 de aynı doğrultuda düzenlemeler yapmaktadır.

Anayasa'nın 74. maddesinde “dilekçe hakkı” düzenlenmiştir. Maddeye göre;

“Vatandaşlar ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar kendileriyle veya kamu ile ilgili dilek ve şikâyetleri hakkında, yetkili makamlara ve Türkiye Büyük Millet Meclisine yazı ile başvurma hakkına sahiptir. Kendileriyle ilgili başvuruların sonucu, gecikmeksizin dilekçe sahiplerine yazılı olarak bildirilir.”

Dilekçe hakkının engellendiği yolundaki başvuruların ise Anayasa ile güvence altına alınmış bu hakkın ihlali niteliğinde olduğu görülmektedir. Ayrıca TCK'nın 121. maddesi, yetkili makam tarafından bir dilekçenin hukuksal neden olmaksızın kabul edilmemesini suç olarak düzenlenmekte ve sorumlular hakkında cezai yaptırım öngörmektedir. Yine devletlerin şikâyet ve başvuruları etkin bir şekilde soruşturma yükümlülüğü bulunmaktadır. Resmi otorite için bir yükümlülüğü tanımlayan bu kavram, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 8. maddesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 13. maddesi uyarınca aynı zamanda kişilere bir hak olarak tanınmaktadır.

Mahpusların İslahı İçin Asgari Standart Kurallar'da yer alan düzenlemeye göre de;

Kural 36.3. "Bütün mahpusların, talep ve şikâyetlerinin içeriği sansüre tabi tutulmadan gerekli şekliyle hapisane merkez idaresine, yargısal makamlara ve yetkili kılınmış diğer makamlara bu talep ve şikâyetlerini bildirmelerine izin verilir."

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi de 2 No'lu Genel Raporunda aynı konuya değinmektedir;

"Etkin şikâyet ve denetim prosedürleri, cezaevlerinde kötü muameleye karşı temel önlemlerdir. Mahkûmların cezaevi sisteminin içinde ve dışında, ilgili makamla gizli görüşme olasılığı dâhil, başvurabilecekleri şikâyet kanalları olmalıdır."

İç hukukta, şikâyet ve başvuruları incelemek üzere iki temel mekanizma mevcuttur. Bunlardan biri 4675 sayılı Yasa ile kurulan infaz hâkimlikleridir. Yasanın 1. maddesi infaz hâkimliklerinin kurulma amacını; "ceza ve infaz kurumları ve tutukevlerinde bulunan hükümlü ve tutuklular hakkında yapılan işlemler veya bunlarla ilgili faaliyetlere yönelik şikâyetleri incelemek, karara bağlamak ve kanunlarla verilen diğer görevleri yerine getirmek" olarak açıklamaktadır.

Yasanın 4/1. maddesine göre; "hükümlü ve tutuklulara yönelik işlem ve faaliyetlere ilişkin şikâyetleri incelemek ve karara bağlamak" infaz hâkimliklerinin görevleri arasındadır.

Bir diğer iç hukuk mekanizması ise Cumhuriyet savcıları tarafından yürütülen adli soruşturmalardır. Ceza Muhakemeleri Yasası'nın 160. maddesine göre; bir suçun işlendiğini öğrenen cumhuriyet savcısı derhal maddi gerçeği araştırmakla, suça ilişkin delilleri toplayarak muhafaza altına almakla yükümlüdür.

Hiç şüphesiz bu iç hukuk düzenlemelerinin uygulamada işlerlik kazanabilmesi ancak uluslararası metinlere uygun şekilde etkili bir araştırma ve inceleme yapılması ile mümkün olabilir. Aksi takdirde, adli mercilerin idarenin her türlü hukuka aykırı eylem ve işlemini onama makamı haline dönüşmesi riski mevcuttur.

Bu durum kişilerin adalete olan güven duygusunu zedeleyeceği gibi, fiilen işlevsiz hale gelmesi nedeniyle şikâyet hakkının kullanılmaması sonucunu da doğurabilir.

5. KÜRTÇE KONUŞMA ve HABERLEŞME ÖNÜNDE ENGELLER

Bu dönemde en yoğun olarak derneğimize başvuru alan bir diğer ihlal başlık konusu da Kürtçe konuşma ve haberleşme yönündeki engellerdir. F tipi cezaevlerinde Kürt mahpusların sayıca fazla oluşu ve kendi dilleri ile konuşma haklarının engellenmesi nedeniyle, bu başlık altında yer alan başvurularda büyük bir çoğunluğunu anadilde görüşme/haberleşme hakkının ihlali gözlenmiştir.. Ceza İnfaz Tüzüğü 6 Nisan 2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tüzükle birlikte, daha önce yakınlarıyla

" Tutulan veya hapsedilen bir kimse veya avukatı, kendisine yapılan muamele hakkında ve özellikle maruz kaldığı işkence veya diğer zalimane, insanlık dışı veya onur kırıcı muameleler konusunda, tutma yeri veya hapisaneden sorumlu makama ve daha yüksek bir makama ve gerekirse denetleme ve hukuki çözüm getirme yetkisine sahip makama şikâyet ve talepte bulunma hakkına sahiptir."

TUHAK, Kural 33/1

telefonda anadilleri olan Kürtçe ile konuşabilen mahpuslara Türkçe konuşma zorunluluğu getirilmiştir.

- 5275 sayılı İnfaz Yasasında bu yönde bir kısıtlama olmadığı halde, anadilde görüşme hakkının Tüzükle kısıtlandığı; Türkçe bilmeyen yakınlar hakkında savcılık-kolluk tarafından yürütülen araştırma/soruşturmanın onur kırıcı nitelikte olduğu
- Türkçe bilmeyen telefonda sadece Kürtçe “merhaba” diyen başvuru hakkında disiplin soruşturması başlatıldığı ve “bir ay süre ile sportif ve kültürel haklardan men” cezası verildiği,
- Telefonda Kürtçe konuşması üzerine gardiyanlar tarafından şiddete uğradıkları,
- Türkçe bilmemesinden kaynaklı ziyarette Kürtçe konuştuğu için ziyaretin engellenmesi
- Kürtçe yazılan mektuplar için ayrıca tercüman parası istendiği, maddi koşullar uygun olmadığından haberleşme ve iletişim haklarının böylece engellendiği
- Kürtçe olarak yazılarına, not defterlerine ve günlüklerine el konulduğu,
- Toplatma ve yasaklanması olmayan Kürtçe kitaplara el konulduğu mahpuslara verilmediği,
- Telefonda Kürtçe konuşulması durumunda, görüşmenin idarece kesildiği ve haftada 10 dakika olan telefonla görüşme hakkının o hafta içinde bir daha kullanılmadığı,
- Cezaevi idaresi tarafından yaygın bir şekilde uygulanan disiplin cezaları nedeniyle telefonla görüşme hakkı fiilen çok az kullanılabilirken, getirilen yeni düzenlemenin (Ceza İnfaz Tüzüğü) Kürt olan mahpusların aileleri ve yakınları ile görüşmelerini neredeyse imkânsız hale getirdiği
- Tamamı kayıt altına alınan görüşmeler üzerinde denetimin farklı yöntemlerle yapılması mümkün iken, “güvenlik” gerekçesi ile hem cezaevindeki mahpusların ve hem de ailelerinin mağdur edildiği

Başvurucuların ve İHD merkezi ve şubelerinin yapmış olduğu başvurulara yetkili makamların vermiş olduğu yanıtta Tüzük’ün 88/2-p maddesi gerekçe gösterilerek; “Kurum idaresinin hükümlü ve tutukluların Türkçe bilmeyen yakınlarının mahallerinde yaptıracağı araştırma sonuçlanıncaya kadar geçecek olan sürede haftalık telefon görüşmelerinin Türkçe yapılması gerektiğinden, cezaevi idaresinin uygulamasında yasa, tüzük ve yönetmeliklere aykırılık tespit edilmediği” belirtilmiştir.

Yine “Türkçe bilmediği iddia olunan, hükümlü tutuklu yakınları hakkında kolluk marifeti ile araştırma yapıldığı, bunların Türkçe bilmediklerinin tespiti halinde, başka bir dille görüşmelerine izin verildiği, ancak Kurum kayıtlarının incelemesinden ve başvuru beyanından, Kurum idaresine bu konuda herhangi bir dilekçe vermedikleri ve bu sebeple haftalık telefon görüşmelerinde Türkçe harici bir dil konuşmalarına izin verilmediği” yanıtı verilmiştir.

Bu düzenleme ile mahpusun, yakınları ile ana dilinde görüşme yapabilmesi, ancak kendisinin ya da yakınlarının Türkçe bilmemesi ve yapılacak araştırmada bu dili bilmediklerinin tespit edilmesi şartına bağlanmıştır.

Aslında, İnfaz Yasası’nın 66. maddesinde telefon görüşmelerinin cezaevi idaresi tarafından dinleneceği ve kayıt altına alınacağı hükmü yer almakta, bu hüküm ise görüşmelerin suç teşkil etmesi durumunda cezaevi idaresine durumun tespiti ve şüpheliler hakkında işlem yapma olanağı tanımaktadır. Aynı hükme Tüzükte de yer verilmiştir.

Söz konusu düzenleme mahpusların kendi ana dilleri ile görüşebilmelerini “hak” olmaktan çıkarmakta, ancak zorunlu durumlarda tanınan bir istisna haline getirmektedir. Bu düzenleme ile mahpuslara yakınları ile resmi dilde konuşma zorunluluğu getirilmiş olmaktadır.

Yine, mahpusların ya da yakınlarının Türkçe bilmediklerinin tespiti için yapılacak araştırmanın nasıl ve hangi kriterlere göre yapılacağı da belirsizdir. Kaldı ki, bir suç işlediği şüphesi ya da

kararı ile cezaevlerinde tutulan mahpuslar kendi filleriyle doğrudan bağlantılı bir yaptırım ile karşı karşıya iken bu suçla doğrudan bağlantılı olmayan aile fertleri ya da diğer yakınlar “suçların ve cezaların şahsiliği” ilkesine aykırı biçimde bir soruşturmaya tabi tutulmaktadır.

TUHAK Kural.37 ve Avrupa Cezaevleri Kuralları, Kural. 24.1; tutulanların aileleri yakın arkadaşları ve kurumlardan kişiler ve bu kurumların temsilcileri ile iletişim kurma hakkını tanımış bulunmaktadır.

Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi m.27 uyarınca;

Etnik, dinsel veya dilsel azınlıkların bulunduğu bir Devlette, böyle bir azınlığa mensup bulunan kişiler grubun diğer üyeleri ile birlikte toplu olarak kendi kültürel haklarını kullanma, kendi dinlerinin gereği ibadeti etme ve uygulama veya kendi dillerini kullanma hakları engellenmez.

Avrupa Cezaevi Kurallarının “etnik ya da dilsel azınlıklar” başlıklı 38,1 No’lu Kuralında da Devletlere, konuyla ilgili gerekli düzenlemelerin yapılması yükümlülüğü getirilmiştir.

Özellikle Temmuz 1992 Helsinki Kararları uyarınca çalışmalar yürüten Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği tarafından yayınlanan ve ulusal azınlıklar yanında diğer tüm azınlıklara da uygulanabilir olan Ulusal Azınlıkların Dil haklarına İlişkin Oslo Tavsiyeleri“özgürlükten mahrumiyet” başlıklı 21.maddesi;

“...yetkililer, hukukun öngördüğü sınırlamalar dâhilinde, mümkün olan her yerde, tutulanların hem sözlü olarak hem de kişisel yazışmalarında kendi dillerinde iletişim kurmalarını sağlayacak tedbirler alacaklardır.”

Hükmünü içermektedir.

Gerek Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi m.27, gerek Asgari Standart Kurallar m.37 ve gerekse Avrupa Cezaevi Kuralları Kural. 24.1 ve Kural 38,1 bu bağlamda ele alındığında; ifade hakkının kişinin kendi dilini özel ve kamusal yaşamda kullanma hakkını da içereceğini, bu anlamda gerek yasa gerekse idari pratiğin hukuka aykırı olduğunu göstermektedir.

Özellikle Kürtçe konuşmanın önündeki engellerle birlikte yazılan Kürtçe mektuplar ve Türkçe bilmeyen ailelerin ziyaretlerinin de engellendiği görülmektedir. Oysaki Mahpusların, aile ve yakınlarıyla ana dilde bağlantı kurabilmenin yanı sıra onlarla görüşmeleri de güvence altına alınmış durumdadır. Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi, 2 No’lu Genel Raporunda da belirtildiği gibi;

“Mahkûmların dış dünyayla temaslarını makul düzeyde devam ettirmesi de çok önemlidir. Her şeyden önce mahkûmlara aileleriyle veya yakın arkadaşlarıyla ilişkilerini devam ettirebilme imkânı verilmelidir. Buradaki temel prensip, dış dünyayla temasın desteklenmesi olmalıdır; bu tür temasın sınırlanması sadece kayda değer güvenlik endişeleri veya kaynak kısıtlılığı nedenlerine dayandırılabilir.

Komite bu bağlamda, ailesi uzakta yaşayan (bu nedenle düzenli ziyaret imkânı olmayan) mahkûmlar için ziyaret veya telefon teması kurallarının uygulanması konusunda esnekliğe gerek olduğunu altını çizer. Örneğin bu tür mahkûmların ziyaret süresini biriktirebilmesine ve/veya aileleriyle telefonla temas kurabilmek için daha iyi imkânlarla sahip olmasına izin verilebilir.

38.1 “Etnik ya da dilsel azınlıklara mensup mahpusların gereksinimlerin karşılanması için özel düzenlemeler yapılmalıdır.”

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi 2 No'lu Genel Raporunda belirttiği görüşünü 2005 yılı Aralık ayında Türkiye'ye yaptığı ziyaret üzerine 2006 yılında yayınladığı raporunda da yinelemiştir. Raporun 22. paragrafında ele aldığı üzere

“Aile bağlarının kopmaması için özel çaba gösterilmelidir. Bu bağlamda:

- *Mağpuslar, mümkün olduğu ölçüde ailelerinin ya da yakın akrabalarının bulunduğu yerlerin yakınında bulunan cezaevlerine yerleştirmelidir;*
- *Mektuplaşmalar, telefon görüşmeleri ve ziyaretlerin mümkün olan en fazla sıklıkta ve bir mahremiyet içinde yapılmasına izin verilmelidir. Eğer bu düzenleme güven ya da güvenliği tehlikeye düşürüyorsa ya da bir risk değerlendirmesiyle doğrulanmışsa bu görüşmeler makul güvenlik önlemleriyle birlikte, örneğin; yazışmaların izlenmesi ve ziyaret öncesi ve sonrası aramalar gibi, yapılabilir.”*

6. SEVK UYGULAMALARI KONUSUNDA YAŞANAN İHLALLER

Derneğimize yapılan başvurulardan bir başka ihlal başlığı da sevk uygulamalarında gözlenmiştir. Bu başvurular özellikle mağpusları sevk taleplerine uygun yerlere götürülmedikleri, istemedikleri yerlere sevklerinin yapıldığı, özellikle sağlık sorunları olan mağpusların tam teşekküllü hastanelerin bulunduğu illere sevk edilmediği, ailelerinin yerleşim yerlerinden farklı yerlere sevk edildikleri, sevk anında ve sevk uygulamasında şiddete maruz olduklarını beyan etmektedirler.

- Bulunduğu cezaevinden ailesine uzaklık gerekçesi ile sevk edilmediği, ailenin maddi imkansızlıklar yüzünde kendisini ziyaret edemediği
- Mağpus ailelerinin sağlık ekonomik nedenlerle çocuklarının nakillerin yapılmasının engellenmesi talebi,
- Bulunduğu cezaevinde yaşadığı travma nedeniyle sevk talebine yanıt verilmediği,
- Sevk sırasında ring aracında ve cezaevine getirilirken yapılan şiddet ve kötü muamele,
- Sağlık gerekçesi ile tam teşekküllü hastaneye gidemedikleri ve uzak illere gidiş gelişlerde ring aracında kalp krizi geçirildiği yönünde sorunlar.
- Sevk uygulamasının bir ceza yöntemi, aileden ve arkadaşlardan ayırma olarak kullanılması,
- Yaşam koşullarının kötü olması, yapılan baskılar nedeniyle başka cezaevine sevkleri için başvuruda bulduklarını,
- Sevk için yapılan başvurular aldıkları disiplin cezaları gerekçe gösterilerek reddedildiklerini,
- Sevk dilekçelerine idare tarafından uzunca bir süre cevap verilmediğini,

Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun 13.12.2004 İkinci kısım dokuzuncu ölüm hükümlülerin nakilleri madde 53 (1) *“hükümlüler kendi istekleri veya toplu sevk, disiplin asayiş ve güvenlik hastalık eğitim öğretim yargılama yeri nedeniyle başka bir kuruma nakledilebilirler.”*

Yine nakillerde alınacak tedbirler madde 58(2) de *“Hükümlü, havalandırma ve ışık durumu yetersiz araçlarla eziyet verici ve onur kırıcı şekilde nakledilemez” hükümleri yer almaktadır.*

Ceza ve infaz Kanunu'nda belirtildiğinin aksine sevk edilen mağpuslara ciddi yönelimlerin olduğu kendilerinin ailelerinin ve avukatlarının beyanları ile saptanmıştır. Oysaki kişiyi özgürlüğünden yoksun bırakan yetkililerin, aynı zamanda temel hakların korunması ve insan onuru ile bağdaşmayacak muamelede bulunulmamasına ilişkin temel bir yükümlülükleri bulunmaktadır.

Bu temel yükümlülük, BM Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 10. maddesinde açık bir şekilde düzenlenmiştir:

“Özgürlüğünden yoksun bırakılmış kişiler insani muamele ve insanın doğuştan kazandığı insan onuruna saygılı davranış görme hakkına sahiptir.”

7. KEYFİ UYGULAMALAR (KİTAP, MEKTUP VB. YASAKLAMALAR)

İHD şube ve genel merkezine yapılan başvurular içinde son yıllarda özellikle iletişim ve haberleşme önünde ciddi yasakçı uygulamalar başlandığı tespit edilmiştir. Toplatma kararı olmayan kitaplar mahpuslara verilmemekte, mektup faks gibi dış dünya ile iletişimlerini engellenmektedir. Mahpusların birbirine işkence yapacağı gerekçe gösterilerek hortum verilmemektedir.

- Sivil toplum örgütleri ve demokratik kitle örgütlerinin yayın organlarının kurum güvenliğini tehlikeye düşüreceği gerekçesi ile verilmediği,
- Koşu aramalarında koşu bulunan kitap ve dergilere el konulduğu,
- Günlük gazetelerin(bayide satılan) Azadiye Welat, Agos gibi gazetelerin verilmediği,
- Posta yolu ile gelen “figtrocız! Fightimerısan” isimli derginin 202.sayısı yabancı dilde olduğu için yine el konulup verilmediği,
- Turkish Daily News gazetesinin tercüme ücreti ödenmediği gerekçesiyle mahpuslara verilmediği,
- Hakkında toplatma kararı olmayan bazı yazarların kitaplarının cezaevine giremediği,
- Mahpusun kendi yazıp dışarıya yolladığı ve basılan şiir kitabının şaire geldiğinde kendi kitabının şaire verilmeyip engellendiği,
- Cezaevinden dışarıya yazılan mektupların üstlerinin karalanarak yollandığı,
- İnsan hakları ve sivil toplum örgütlerine yollanan mektupların engellendiği, ortadan kaybolduğu, el konulduğu,
- İnsan hakları ve sivil toplum örgütlerine yazılan mektuplar gerekçe gösterilerek disiplin cezaları alındığı, bu cezaların hücre cezasına kadar boyutlandığı,
- İHD'ye yazılan mektupların yalan yanlış beyanlar olduğu gerekçesi ile kurumda saklanması kararı verildiği,
- Dışarıdan gelen mektuplarda çiçek ve manzara ve bu benzeri yapılandırılan resimlerin söküldüğü,
- F tipi cezaevinden başka F tipi cezaevine yazılan mektuba el konulduğu,
- İadeli ve APS yollanan mektupların gönderilme kayıtları verilmediği,
- Dışarıdan gönderilen kitapların 1,5- 2 ay okuma komisyonunda bekletildiği,
- Dışarıdan getirilen radyolar verilmediği, ancak içeriden alınan radyolarda “MEZOPOTAMYA” radyosu frekansının bozduularak verildiği,

Toplatma kararı olmayan kitapların mahpuslara verilmediği iletişim ve haberleşme haklarının engellendiği gelen başvurulardan gözlenmektedir. Oysaki Birleşmiş Milletler Hükümlülerin İyileştirilmesi İçin Asgari Standart Kuralları'nın dış dünya ile irtibat kurma başlığını taşıyan 37 nci maddesinde “*gerekli gözetim altındaki hükümlülerin düzenli aralıklarla aileleri ve yakın arkadaşları ile haberleşmelerine olanak sağlanarak iletişim kurmalarına izin verilir*” denmektedir. Yine maddenin dördüncü fıkrasında hükümlünün resmi makamlara veya avukatına gönderdiği mektup, faks ve telgrafların denetime tabi olmayacağı esası benimsenerek, savunma hakkını vurgulamıştır.

8. 45/1 NUMARALI GENELGE ve UYGULAMASI

Konuyla ilgili olarak Adalet Bakanlığı tarafından 22 Ocak 2007 tarihinde 45/1 sayılı ve “Ceza İnfaz Kurumlarının Tahsisi, Nakil İşlemleri ve Diğer Hükümler” konulu, 45 No'lu Genelgenin bazı maddelerinde değişiklik yapılmasına yönelik bir Genelge çıkarılmıştır. Söz konusu

Genelge her ne kadar köklü yenilikler getirmese de, kamuoyunda “resmi otorite tarafından tecridin insan üzerindeki etkisini hafifletmeye yönelik atılmış olumlu bir adım” olarak nitelendirilmiştir.

45/1 sayılı Genelge, esasında Bakanlığın 1 Ocak 2006 tarihli ve 45 sayılı Genelgesinin “ortak etkinlikler” başlıklı bölüm altındaki düzenlemenin kısmen değiştirilmiş halinden ibarettir. “Ortak etkinlikler” başlığı altında; “Eğitim, spor, meslek kazandırma, çalışma ile diğer sosyal ve kültürel faaliyetler” gibi etkinliklere idare ve gözlem kurulu tarafından belirlenecek olan “İyileştirme Programları” çerçevesinde katılım koşulu yeni Genelgede de aynen korunmaktadır. Genelgenin hem eski, hem de yeni halinde, iyileştirme programlarından ayrı olarak, sohbet amacı ile bir araya gelme hakkı düzenlenmiştir. Eski Genelgede (45 sayılı) hükümlü ve tutukluların “10 kişiyi aşmayacak gruplar halinde ve haftada 5 saati aşmamak üzere” sohbet amacı ile bir araya getirilebileceği düzenlenmişken, 45/1 sayılı yeni Genelge ile bu süre “10 saat” olarak belirlenmiştir.

45/1 sayılı Genelgenin “ortak etkinlikler” başlıklı bölümünün 14(son) maddesinde; “Hücreye koyma cezası alan hükümlü ve tutuklular, bu cezaları infaz edildikten sonra, diğer disiplin cezalarını alanlar ise cezalarının infaz koşulu aranmaksızın bu faaliyetlere katılır. Aynı hükümlü veya tutuklu birden çok programa katılabilir.” düzenlemesi yer almaktadır

45/1 genelgesini üzerinden 20 ay geçmesine rağmen hiçbir F tipinde bu uygulamanın hayata geçmediği bilinmektedir. Derneğimizin yapmış olduğu yazışmalara verilen cevaplarda fiziki koşulların uygun olmadığı ve yeterli gardiyan kadrosunun olmadığı ifade edilmektedir. Bu yönlü ifadelerin bizler açısından tatmin edici bir geçerliliği yoktur. Çünkü bu genelgede koşulların uygun olmadığı cezaevlerinde odaların kullanılabilmesi belirtilmiştir.

- Haftada 10 saate çıkarılan “sohbet amacıyla bir araya getirilme” haklarından tam olarak faydalanamadıklarını ve diğer faaliyetlerin ise bazılarının sınırlı olarak uygulandığını,
- F tipi cezaevindeki idari uygulamanın farklılık gösterdiği; hatta aynı cezaevinde tutulan mahpusların dahi ortak alanlardan eşit derecede faydalanamadıklarını,
- Genelgenin tam olarak hayata geçirilmesi için idareye yapılan başvuruların ise, “cezaevinin fiziki yapısının elverişsizliği” ve “personel yetersizliği” gerekçesi ile reddedildiği,
- Yine Genelgede yer alan açık düzenlemeye rağmen; mahpusların disiplin cezalarının infazı sırasında da ortak alanlardan faydalanamadığı,
- Cezaevinde ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almış hükümlülerin diğer tutuklu ve hükümlülerle birlikte ortak mekânlara çıkarılmadıkları belirtilmekte, bulunduğu cezaevinde tek ağırlaştırılmış müebbet hapis hükümlüsü olan mahpus bu nedenle ortak kullanım alanlarından faydalandırılmamakta,
- Odaların dışında her yer kamera ile kontrol edildiği, ortak alanda da kamera olmasına rağmen aramalarda fiziki aramanın yapıldığı, bu aramanın da rahatsız edici şekilde yapıldığı belirtilmektedir.

Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi 11 No’lu genel raporunda da yüksek güvenlikli cezaevleri rejimine dikkat çekmiş ve ortak etkinliklerin önemine vurgu yapmıştır;

“...Özellikle yüksek risk oluşturan tutuklular, ağır gözetim durumlarını telafi edecek şekilde, gözetim birimlerinin sınırları içinde nispeten rahat bir programa tabi olmalıdır. Birimdeki diğer tutuklularla biraraya gelebilmeli ve kendilerine faaliyetler konusunda farklı seçenekler sunulmalıdır. Yüksek güvenlik birimlerinde iyi bir iç ortam yaratmak için özel çaba gösterilmelidir. Amaç, personel ve tutuklular arasında olumlu ilişkiler yaratmak olmalıdır. Bu hem birimde kalanların insanca muamele görmesine, hem de etkili kontrol ve emniyetin ve personel güvenliğinin sağlanmasına yarayacaktır.

Yüksek güvenlik biriminde tatminkâr bir faaliyet programının bulunması en az normal bölümdeki kadar, hatta daha önemlidir. Böyle bir birimin fanus gibi ortamında yaşamının bir tutuklunun psikolojisi üzerinde yaratacağı olumsuz etkiyi azaltmada bunun önemi büyüktür. Faaliyetler mümkün olduğu kadar çeşitli olmalıdır (eğitim, spor, mesleki değeri olan işler, vs.). Özellikle iş faaliyetleri konusunda, güvenlikle ilgili hususlar nedeniyle normal cezaevi birimlerinde bulunan birçok tür işin burada mümkün olmayacağı açıktır. Ancak bu tutukluların sadece monoton işler yapabileceği anlamına gelmemelidir. ...”

45/1 sayılı Genelge “iyileştirme programlarına katılma” ve “sohbet amacı ile bir araya gelme”yi ayrı ayrı düzenlemektedir. İnfaz Kanunu ve Genelge birlikte değerlendirildiğinde, iyileştirme programlarına katılım bir hak olmaktan çok zorunluluk/yükümlülük olarak kabul edilmektedir.

İnfaz Kanunu’nun, “Cezayı çekme, güvenlik ve iyileştirme programlarına uyma”yı düzenleyen 26. maddesi “Hükümlülerin Yükümlülükleri” başlığı altında yer almaktadır. İyileştirme programlarının amacı ise 73. maddede gösterilmiştir. Maddenin ilgili kısmı şöyledir;

“... toplumun hukuka uygun hareket eden ve üretken bir üyesi olarak yaşamını sürdürmesini sağlayacak ve bireysel ihtiyaçlarına uygun bir biçimde iyileştirme programları uygulanır.”

Bu anlamda, iyileştirme programlarını bir yükümlülük olarak düzenleyen infaz sistemine ve günlük yaşamdaki uygulamalarına hâkim olan “iyileştirme” anlayışı, ideal ve itaat eden insan yaratma amacı çerçevesinde şekillenmiştir. Mahpusun kişilik özelliklerini, kişisel tercih ve özgün yanlarını göz ardı etmekte, aynılaştırma ve standartlaştırmayı hedeflemektedir. Hapishane rejimi, hapishane hayatı ile dışarıdaki özgür yaşam arasındaki farkı azaltmanın yollarını aramalıdır.

Genelgede yer alan “sohbet amacıyla bir araya gelme” ise 45/1 sayılı Genelgede açıkça belirtildiği gibi “isteğe” bağlıdır. Ayrıca sohbet etmek, kişinin sonraki yaşamına hazırlanmasından çok, cezaevi yaşamı sırasında sosyal ve insani ihtiyaçlarının karşılanmasını sağlar. Hem sağladığı yarar, hem de isteğe bağlı oluşu nedeniyle iyileştirme programlarına katılımdan ayrı ve bir hak olarak kabulü gerekir.

Bu nedenle de 10 saate kadar kullanılabilen “sohbet hakkı” ile “iyileştirme programlarında geçen sürelerin birbirine karıştırılmaması gerekir.

Genelgede, ortak etkinliklerin yapılması sırasında kullanılacak mekânlar sayılmakta ve “...Bu alanlardan hiç birinin bulunmaması durumunda, kurumun olanakları ölçüsünde uygun yerlerde bu çalışmalar için yer hazırlanır. Bu süre içerisinde kendi oda ve koşulları kullanılabilir.” denilmektedir.

Aynı maddenin, (01.01.2006) çıkarılan 45 sayılı Genelgede de yer aldığı gözönünde bulundurulduğunda, Bakanlığın bu geçen süre içinde mekân ve personel temini konusunda gerekli işlemlerden kaçındığı ve bunu bir mazeret olarak kullandığı görülmektedir.

Oysa 45/1 sayılı Genelgenin, “haftada 10 saatlik sohbet süresi” bir minimum olarak alınmalı ve uygulanmalıdır. Genelgenin çıkarılması sürecinde dönemin Adalet Bakanının da belirttiği üzere, sohbet süresinin 20 saate çıkarılması mümkündür. Bu sürenin artırılması yolları araştırılmalı ve uygulamaya geçirilmelidir. Ayrıca var olan programların dışında mahpusların serbestçe bir araya gelmelerini sağlayacak faaliyetlere olanak sağlanması gerekmektedir.

Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi, “ayırmama ilkesi” uyarınca, “müebbet hapis ve uzun dönemli hapis cezasına çarptırılmış mahpusların, sadece almış oldukları ceza temelinde bir ayırmaya tabi tutulmamasının” dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir.

9. DİĞER

- Ziyaretçilerin üst aramasında pantolon düğmesinin ötmesinden ziyaret hakkı gaspı,

- Oda aramalarında keyfi yasaklamalar getirilmesi, kantinde satılan eşyaların zamanla yasaklanması ve aramalarda odaların dağıtıldığı,
- Oda değişimi taleplerini keyfi uygulamalarla yerine getirmeme bunu mahpusların üzerinde baskı aracı kullanıldığı,
- Kütüphaneden faydalanma konusunda mahpusların talebini yerine getirilmediği,
- Yabancı uyruklu mahpuslara kurslardan faydalanmaları konusunda engel çıkarıldığı,
- Mahpusların birbirine işkence yapacağı gerekçe gösterilerek hortum ve benzeri eşyaların verilmediği,
- Akrabalarını ziyarete giden mahpus yakınlarına ve özellikle mahpus çocuklarına onur kırıcı muamele yapıldığı,
- Hükümlü hakları ile ilgili hiçbir ulusal hukuk ve uluslararası mevzuat hükümlerine uyulmadığı,
- Aileler tarafından getirilen boncuk ve benzeri eşyalarda renkleri simge olarak kabul edip mahpusa verilmediği,
- Cezaevine kabulde mahpusa psikologlar tarafından onur kırıcı ve gereksiz dayatmalarda bulunulmadığı,
- Cezaevi kantininde satılan malzemelerin daha sonra suç teşkil edildiği, toplanıldığı,

Uluslararası insan hakları hukukunda mahpusların hakları ile ilgili oldukça gelişmiş standartlar olmasına karşın mahpuslar ilgili hakları ve düzenlemeleri doğrudan kullanamamakta, tutuldukları yerlerde bulunan yetkililer aracılığı ile kullanabilmektedir. Hakların kullanımının bir başka kişinin inisiyatifinde olması bunların aynı zamanda keyfi biçimde kısıtlanmasını da olası kılmaktadır.

V. SONUÇ

Genel merkezimiz ve şubelerimize yapılan başvurulardan anlaşıldığı gibi cezaevlerinde hak ihlalleri son yıllarda yine üst boyutlara ulaşmıştır.

Özellikle sağlık sorunları, disiplin cezaları Kürtçe dili üzerindeki engellemeler konusunda yoğun başvurular almaktayız.

Üzerinden bir buçuk yıl geçmesine rağmen 45/1 nolu genelge hiçbir cezaevinde tam olarak uygulanmamıştır.

Cezaevlerinde ölümlerde artışlar olmuş, yetkili makamlar bu konuda yapılan tüm yazışmalara cevapsız kalmıştır.

Yazmış olduğumuz tüm başvurulara yanıt alamamak da bazıları için inceleniyor yanıtları verilmiş, sonuçları ise derneğimize iletilmemiştir.

Sonuç olarak, ihlallerle ilgili olarak cezaevi yetkilileri ya da diğer ilgililerin yürüttükleri soruşturmalar etkin değildir. Gerek ileri sürülen iddialar ve gerekse etkin bir soruşturmanın olmayışı tekil olayları değil, sürekliliği olan ve hatta sistemli uygulamaları işaret etmektedir. Cezaevi idaresinin uygulamalarının yanı sıra F tipi cezaevlerine ilişkin infaz rejiminin kendisi de mahpusların işkenceye varan muamele biçimlerine maruz kalmaları sonucunu doğurmaktadır. Adalet Bakanlığı, C.Başsavcılığı ve cezaevi görevlileri, kaynağını uluslararası insan hakları sözleşmeleri ve anayasadan alan yasal düzenlemelere aykırı işlemler ve uygulamalar yapmaktadır. Yasal düzenlemelere aykırı işlemler, kişilere ve kurumlara göre değişen, keyfiyete ve hak ihlallerine varan uygulamalara neden olmaktadır. Bu durum, gerek mahpuslarda gerek ailelerinde ve gerekse mahpusların avukatlarında cezaevi sistemine ilişkin ciddi güvensizlikler oluşturmaktadır. Bir bütün olarak bu saptamalar, hapis cezalarının infazında özgürlüğünden yoksun bırakılmanın kendi başına yeterli bir ceza olduğu gerçeğinin göz ardı edildiği ve gerek cezaevinin fiziksel koşulları ve gerekse uygulanan rejimin, çekilmekte olan cezanın şiddetini daha da arttırdığını göstermektedir. Mahpusluğun bu "ağırlaştırılmış" koşullarını etkin biçimde denetleyecek bir mekanizma bulunmamaktadır.

İHD'nin saptamış olduğu hak ihlallerini aynı zamanda TBMM İnsan Hakları Komisyonu tarafından da saptanması bizler açısından bir gelişmedir. Ama çözüm üretme anlamında bir gelişme olarak görülmemektedir.

Meclis İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu bünyesinde oluşturulan 'Her Türlü Şiddet, Kötü Muamele ve İşkence ile Ceza ve Tutukevleri ile İlgili Sorunların İncelenmesi' amacıyla bir alt komisyon kurulmuştur, AK Parti Çorum Milletvekili. Alt Komisyon Başkanı Murat Yıldırım, cezaevlerinden çok sayıda şikayet aldıklarını belirterek, "F tipi cezaevlerinin tecride yol açtığı, ortak etkinliklerle ilgili hükümlerin uygulanmadığı, hükümlü ve tutukluların ziyaretçilerle görüşmelerinin keyfi disiplin cezalarıyla engellendiği, ziyaretçilerle görüşülmedikleri, ziyaretçilerin üst aramaları sırasında rahatsız edildikleri, yemeklerin kötü olduğu, sağlık koşullarının yetersizliği veya tedavi için yeterli çaba gösterilmediği, mahkemeye ve başka cezaevlerine nakledilirken kötü muamele yapıldığı, telefonla konuşma haklarının kullandırılmadığı ve cezaevi kapasitelerinin yetersizliği bu şikayetlerden en yoğun olanları" dedi.

VI. ÖNERİLERİMİZ

- Tek kişilik izolasyon yada üç kişilik küçük grup tecridine ilişkin rejimler mahpusların fiziksel- psikolojik-sosyal bütünlüklerini bozmaktadır. Bu nedenle tecride dayalı infaz rejimi, uygulayanların inisiyatifine bırakılmaz derhal kaldırılmalıdır.
- Cezaevinin fiziki yapısı, maddi koşulları ve uygulanan muameleler bir bütün olarak insan onuruna yakışır nitelikte olmalıdır.
- Cezaevindeki yaşam koşullarının, cezaevi dışındaki yaşam koşulları ile mümkün olduğunca uyumlu olmasına özen gösterilmelidir.
- Adalet Bakanlığı 45/1 sayılı Genelgesi'nin özellikle F tipi cezaevlerinde hayata geçirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, tecridin insan üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılabilmesi için mevzuatta belirtilen programların dışında da mahpusların bir araya gelmeleri sağlanmalı ve faaliyetler konusunda kendilerine farklı seçenekler sunulmalıdır.
- Mahpusların, cezaevinden çıktıktan sonra toplumla uyumlu bir yaşam sürdürebilmesi için mesleki hüner ve yeteneklerini geliştirmesine yönelik uygun ortamlar oluşturulmalıdır.
- Uluslararası standartlar ile yasaklanan zincir, demir gibi kısıtlama araçlarının kullanılması önlenmeli, kısıtlama araçları cezalandırma amacıyla kullanılmamalıdır.
- Özellikle işkence iddialarında olmak üzere, mahpusların muayeneleri İstanbul Protokolü uyarınca standart adli muayene formu kullanılarak kapsamlı biçimde yapılmalıdır.
- Mahpusların muayeneleri mahremiyete uygun şekilde, yalnız ya da en azından kimsenin duyamayacağı bir ortamda yapılmalıdır. Bu ortamın sağlanmadığı durumlarda, muayene sırasında bulunan kişilerin kimlik bilgileri rapora mutlaka yazılmalıdır.
- Cezaevi hekimi ve tıbbi personelinin İstanbul Protokolü eğitimi almaları sağlanmalıdır.
- Cezaevinde sağlanan tıbbi bakım hizmeti, cezaevi dışındaki olanaklarla eşit hale getirilmelidir.
- Mahpusların yeterli düzeyde sağlıklı yaşam koşullarına ve tıbbi bakıma erişimi sağlanmalı; sağlık hizmetleri ve mahpusların hekimle görüşme talepleri gereksiz gecikme olmaksızın karşılanmalıdır.
- Disiplin suç ve cezalarında, yasal düzenlemeler ve pratikten kaynaklanan açık hukuka aykırılıklar giderilmelidir.

- Başvuru ve şikâyetlerin herhangi bir kısıtlama olmaksızın ve derhal gerekli mercilere ulaştırılması sağlanmalıdır.
- Adli ve idari mekanizmalar, yapılan başvuru ve şikâyetlerle ilgili etkin soruşturma yürütmelidirler.
- Avukatlarla görüşmenin ve yazışmaların mahremiyeti sağlanmalıdır.
- Resmi kurumlar ve avukatlarla yapılan yazışmaların denetime tabi tutulması engellenmelidir.
- Aile ve dış dünya aile temas hakkı engellenmemeli, mahpusun yararı gözetilerek dışarı ile ilişkilerinin güçlendirilmesi sağlanmalıdır.
- Mahpusların anadilde görüşme ve yazışma hakları güvence altına alınmalı, mevzuat ve uygulamasından kaynaklanan engellemeler kaldırılmalıdır.
- Mekân ve üst aramaları sırasında, aramaya maruz kalan kişilerin onur kırıcı muamelede bulunulmamasına özen gösterilmelidir. Arama prosedürünün bizzat kendisi de aşağılayıcı olmamalıdır.
- Yemekler, yeterli ölçüde besin değerine sahip ve makul çeşitlilikte olmalıdır. Sağlık sorunu olan mahpuslara hekim kontrolünde özel diyet yemeği verilmelidir.
- Kantinde satılan ürünler yeterli çeşitlilikte ve fiyatlar cezaevi dışındaki ürünlerle eşit düzeyde olmalıdır.
- Cezaevi rejimi, fiziki koşullar ve uygulanan muameleler hakkında etkili bir idari ve yargısal denetim sağlanmalıdır.
- İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı ya da Onur Kırıcı Muamele ya da Cezanın Önlenmesi Sözleşmesi Seçmeli Protokolü'ne uygun şekilde, "bağımsız" ulusal denetim mekanizmalarının oluşturulması sağlanmalıdır.